

"Przedstaw funkcjonowanie mitu napoleońskiego w wybranych utworach literackich np. A Mickiewicz, S. Żeromski, B. Prus, K. Brandys, T. Łysiak."

Bibliografia

Literatura podmiotu:

1. Adam Mickiewicz: Pan Tadeusz czyli ostatni zajazd na Litwie. Historia szlachecka z r. 1811 i 1812 we dwunastu księgach wierszem , Czytelnik, Warszawa, 1982, ISBN: 83-07-00483-7
2. Bolesław Prus: Lalka, Zielona Sowa, Kraków, 2003, ISBN: 83-7389-142-0
3. Stefan Żeromski: Popioły t. I-III, Książka i Widza, Warszawa, 1983, ISBN: 83-05-11182-2

Literatura przedmiotu:

1. Tomasz Łubieński: M jak Mickiewicz, Świat Książki, Warszawa, 1998, ISBN: 83-7227-080-5
2. Andrzej Nieuważny: My z Napoleonem, Wydawnictwo Dolnośląskie, Wrocław, 1999, ISBN: 83-7023-709-6
3. Artur Hutkiewicz: Żeromski, PWN, Warszawa, 2000, ISBN: 83-0113-081-4
4. Jakub Malik: „Lalka” historie z różnych światów, Wydawnictwo KUL, Lublin, 2005, ISBN: 83-7363-302-2
5. Jean Tulrad: Napoleon - mit zbawcy, Świat Książki, Warszawa, 2003, ISBN: 83-7311-504-8, przeł. Dunin Katarzyna, Andrzej Nieuważny

Ramowy plan wypowiedzi:

1. Wstęp:
  - a) Prezentacja tematu
  - b) Wybrane lektury
  - c) Różne określenia na Napoleona
2. Biografia Napoleona:

- a) Pochodzenie
  - b) Błyskawiczna kariera wojskowa
  - c) Zamach stanu i przejęcie władzy
  - d) Kodeks Cywilny Napoleona
  - e) Legiony Polskie
  - f) Wyprawa na Moskwę
  - g) Klęska Napoleona
3. „Pan Tadeusz” jako kamień węgielny mitu o Napoleonie
- a) Miejsce historii w eposie
  - b) Obraz Napoleona kreślony przez Mickiewicza w I księdze
  - c) Jednoznaczne rozumienie kampanii przeciw Rosji jako walki o niepodległość
  - d) Znaczenie i funkcja mitu w obrębie dzieła i biografii pisarza
4. „Lalka” Bolesława Prusa – krytyczne spojrzenie na dziedzictwo romantycznych mitów
- a) Postać Rzeckiego i jego miejsce w dziele
  - b) Uwielbienie cesarza i ślepa wiara w Wolność przyniesioną z Francji
  - c) Śmieszność i groteskowość Mitu Napoleońskiego w realizacji Rzeckiego
  - d) Śmierć „Ostatniego romantyka”
5. „Popioły” Stefana Żeromskiego – dylematy Legionów Polskich
- a) Legiony jako szkoła Patriotyzmu
  - b) Obraz wojny w „Popiołach”
  - c) Kontrast między ideałami Legionistów a ich zadaniami na wojnie
  - d) Niejednoznaczna ocena działań Napoleona
  - e) Krytyczne spojrzenie na Mit Napoleoński
6. Posumowanie:
- a) Miejsce mitu w naszej świadomości zbiorowej
  - b) Dlaczego warto poznawać literaturę Napoleońską

"Przedstaw funkcjonowanie mitu napoleońskiego w wybranych utworach literackich np. A Mickiewicz, S. Żeromski, B. Prus, K. Brandys, T. Łysiak."

Spośród wielu naszych narodowych mitów, mit napoleoński zajmuje szczególną pozycję. W swojej prezentacji postaram się pokazać, jak funkcjonuje on w dziełach trójki wybitnych pisarzy – Adama Mickiewicza, Bolesława Prusa i Stefana Żeromskiego. Spośród licznych twórców, którzy poruszają kwestię Napoleona i jego związków z Polakami zdecydowałem się na 3 reprezentantów, tworzących w 3 różnych okresach naszej literatury narodowej. Każdy z nich przedstawia inaczej mit Cesarza Francuzów i u każdego z tych twórców pełni on inną rolę. Zanim jednak szczegółowo przyjrzymy się funkcjonowaniu mitu Napoleona w poszczególnych dziełach, postaram się przybliżyć sylwetkę „Boga Wojny”, „Małego Kaprała”, czy, jak mówili o nim mu współcześni „rzeźnika rewolucji”. W Polsce najczęściej nazywano go „Zbawicielem” lub „ramieniem Opatrzności”. Już te kilka epitetów pokazuje jak skrajne emocje budziła postać Napoleona Bonaparte.

Urodził się w 1769 r. na Korsyce. Od wczesnych lat młodzieńczych służył we francuskiej armii, wykazując ogromny talent wojskowy. Po wybuchu Rewolucji Francuskiej w 1789 r. od razu opowiedział się po jej stronie. Dzięki kilku znaczącym sukcesom w trakcie wojny z rojalistami szybko awansował najpierw na szefa bastionu, następnie na generała. Miał wtedy zaledwie 24 lata. Podczas kampanii Włoskiej, wojska pod jego dowództwem pokonały siły Austriackie. Wtedy to właśnie po raz pierwszy Napoleon miał styczność z Polakami. Pod jego dowództwem służyły bowiem Legiony polskie Jana Henryka Dąbrowskiego, których mazurek stał się później hymnem Polski. Mimo nie do końca udanej kampanii w Egipcie, po powrocie do Paryża został mianowany dowódcą wojska. Bonaparte wykorzystał nadarzącą się okazję i przeprowadził zamach stanu. Obalił rządzący Francją Dyktatoriat, przejął pełnię władzy i po krótkim czasie koronował się na Cesarza. Dla budowania jego legendy bardzo ważne były działania, które podjął zaraz po objęciu władzy. Miał na myśli przede wszystkim wprowadzenie tzw. Kodeksu Cywilnego Napoleona, który zakładał m.in. wolność osobistą, równość wobec prawa i nienaruszalność własności prywatnej. Kodeks ten narzucał Bonaparte podbijanym krajom, niejednokrotnie przynosząc w ten sposób wolność najbardziej uciemiężonym warstwom społecznym. Napoleonowi zawdzięczają Polacy powstanie Księstwa Warszawskiego w 1807 r., które było pierwszym niepodległym bytem Polskim od czasu rozbiorów. Przetrwało do 1815 r. przestało istnieć w skutek postanowień Kongresu Wiedeńskiego. Kluczowa dla powstania mitu napoleońskiego była Inwazja na Rosję, którą Cesarz przeprowadził w 1812 r. Jawił się wtedy dla dużej części naszego społeczeństwa jako wyzwoliciel spod Rosyjskiego jarzma. Taki też obraz znajdziemy w „Panu Tadeuszu” Mickiewicza. Ale o tym za chwilę. Kampania Moskiewska zakończyła się klęską, podobnie jak następująca po niej wojna z koalicją antyfrancuską. W Bitwie narodów 1813 roku Napoleon zostaje pokonany, zmuszony do abdykacji i zesłany na wyspę Elbę. Udaje mu się z niej uciec. Rozpoczyna się tzw. Sto dni Napoleona, zakończone ostateczną klęską w bitwie pod Waterloo. Napoleon zostaje zesłany na

Praca przykładowa.

Wszelkie prawa zastrzeżone: 20pkt.pl

wyspę Świętej Heleny, gdzie po 6 latach umiera, prawdopodobnie otruty arsenikiem. W wojska Napoleona walczyło momentami nawet 100 000 polskich żołnierzy. Z jego osobą wiązano nadzieje na odzyskanie pełni niepodległości. Przyjrzyjmy się teraz jak Mit Napoleoński funkcjonuje w wybranych przez mnie utworach literackich.

Pierwszym dziełem o których chciałbym opowiedzieć jest nasza narodowa epopeja – „Pan Tadeusz” Adama Mickiewicza. Utwór ten, jak żaden inny, przyczynił się do powstania polskiego mitu napoleońskiego. „Pana Tadeusza” został wydany w 1834 r w Paryżu. Akcja obejmuje 5 dni roku 1811 i 1 dzień roku 1812. Tłem dla fabuły jest obraz życia wiejskiego na Litwie, stosunków, przyjęć i zabaw. Dopiero dwie ostatnie księgi przenoszą czytelnika w nurt wydarzeń historycznych, opisując przemarsz i postój jednej z kolumn wojska Napoleona zmierzającego na Moskwę. Sam Cesarz nie pojawia się osobiście w Epopei. Pobudza jednak marzenia mieszkańców litewskiego zaścianka o wolności. Jest przedstawiany jako nieobecna postać historyczna, co nadaje mu cechy legendarne i mityczne. Głównym orędownikiem Cesarza jest ksiądz Robak, który przybliży postać „małego kaprala” mieszkańcom Soplicowa i okolicznych wiosek. Brał on udział w wielu bitwach pod dowództwem Cesarza (m. In pod Samosierą) Sam Mickiewicz, pod koniec I księgi, tak oto opisuje Napoleona:

„ ...ów mąż, bóg wojny,
Otoczon chmurą pułków, tysiącem dział zbrojny,
Wprzągłszy w swój rydwan orły złote obok srebrnych,
Od puszczy Libijskich latał do Alpów podniebnych,
Ciskając grom po gromie, w Piramidy, w Tabor,
W Marengo, w Ulm, w Austerlitz. Zwycięstwo i Zabor
900 Biegły przed nim i za nim. Sława czynów tyłu,
Brzemienna imionami rycerzy, od Nilu
Szła hucząc ku północy, aż u Niemna brzegów
Odbiła się, jak od skał, od Moskwy szeregów,
Które broniły Litwę murami żelaza
Przed wieścią dla Rosyi straszną jak zaraza ”

(Ks I wersy 892 – 905)

Poeta porównał Cesarza do antycznego boga wojny – Marsa. Jest on niezwyciężony w licznych bojach, potężny i otoczony nieprzeliczonym wojskiem. Jego moc pochodzi od samego Stwórcy. W XI księdze padają słowa: „ Bóg jest z Napoleonem, Napoleon z nami” (Ks XI wers 70). Nie ma też wątpliwości, jaki cel przyświeca Cesarzowi . Jest nim oczywiście niepodległa Rzeczpospolita. Ksiądz Robak agitując na rzecz Napoleona mówi wprost:

„Ważne rzeczy, mój bracie! Wojna tuż nad nami!
Wojna o Polskę! bracie! Będziem Polakami!
Wojna niechybna! Kiedy z poselstwem tajemnym
Tu biegłem, wojsk forpoczty już stały nad Niemnem;
Napoleon już zbiera armiję ogromną,
Jakiej człowiek nie widział i dzieje nie pomną;
Obok Francuzów ciągnie polskie wojsko całe,

Praca przykładowa.
Wszelkie prawa zastrzeżone: 20pkt.pl

Nasz Józef, nasz Dąbrowski, nasze orły białe!
Już są w drodze, na pierwszy znak Napoleona
Przejdą Niemen i - bracie! Ojczyzna wskrzeszona”

(Ks. VI wersy 178 – 187)

Wobec tak pozytywnego wizerunku Cesarza, bardzo nie liczne są wątpliwości bohaterów poematu. Książd Robak nawet najmniejsze z nich przekuwa na jego korzyść. Gdy pada pytanie o rabowanie przez Franzów Jasnej Góry kwestarz odpowiada że Napoleon to katolik najprawdziwszy, a Paulini sami dali pieniądze na skarb narodowy Ojczyzny.

Epoka napoleońska przedstawiona w „Panu Tadeuszu” stała się jednym z mitów narodowych funkcjonujących do tej pory. Idealizacja, zupełnie niezgodna z prawdą historyczną miała jednak swój cel. Mit Cesarza miał być tym, co jednoczy społeczeństwo i daje wzór do realizacji w przyszłości. Pośród emigracyjnych swarów, frakcji i kłótni był wezwaniem do jedności i poświęcenia podobnego temu z wiosny 1812 r.

Zupełnie inną realizację mitu napoleońskiego odnajdziemy w najwybitniejszym dziele Bolesława Prusa - Lalece. Jednym z jej bohaterów jest Rzecki – subiekt w sklepie Wokulskiego. Autor uczynił tą postać przedstawicielem epoki wcześniejszej niż czas w jakim rozgrywa się akcja powieści. Rzecki jest więc romantykiem. O micie napoleońskim możemy przeczytać w jego pamiętnikach, stanowiących integralną część utworu. Sam Rzecki jest zbyt młody aby pamiętać czasy Cesarza. Kult Napoleona zaszczerpił mu ojciec, który walczył o niepodległość w Legionach Polskich. Stary subiekt oglądał świat poprzez pryzmat swoich młodzieńczych poglądów. Pełen jest nadziei na niespełnione marzenie o wolności Rzeczypospolitej. Jest on pod silnym wpływem mitu Napoleońskiego. Mimo, że Napoleon od dawna nie żyje, upatruje wyzwolenia w jego potomkach. Sam brał udział w walkach Wiosny Ludów, pod hasłami „ o wolność waszą i naszą”. Mimo rozczarowania jakie przyniosło zwycięstwo Austrii, Rzecki nie załamuje się. Z uporem stara się przekonać Wokulskiego do swoich do swoich ideałów. Wszystkie jego wypowiedzi pełne są emocji. Bonapartyzm staje się jego wiarą. Postrzega on działania Wokulskiego jako spiskowe, gdyż jest głęboko przekonany, że Francuzi muszą w końcu wyzwolić Polskę spod panowania zaborców. Rzecki nazwany jest po swojej śmierci „Ostatnim romantykiem”. Mit napoleoński, którego jest wyznawcą przybiera w Prusa wygląd niemal groteskowy. Mimo pewnego ciepła z jakim autor kreuje postać Rzeckiego, nie pozostawia wątpliwości, że bonapartyzm jest już śmiesznym przeżytkiem. Polemizuje w ten sposób ze spuścizną polskiego romantyzmu i jego ideałami, które spowodował wybuch Powstania Styczniowego. Okazał się ono, jak wiemy, totalną klęską.

Kolejny komentarz do mitu napoleońskiego odnajdziemy w „Popiołach” Stefana Żeromskiego. Jest to powieść historyczna, opisująca dzieje Legionów Polskich, walczących pod wodzą Cesarza. Autor przedstawił Legiony jako szkołę świadomego i nowoczesnego patriotyzmu. Daleki jest jednak od idealizowania które znajdujemy w Panu Tadeuszu. Legenda jest tu brutalnie skonstrastowana z banalną prawdą historyczną. Wojska Francuzki, a przy nich i Polskie zanosily podobianym ludom wolności i prawa demokratyczne. Ale z drugiej strony

przynosiły również ucisk , rabunki, gwałty i samowolę. Żeromski uwypukla epizody które pokazują tragiczną sprzeczność między patriotyzmem Legionistów a ich wojskowymi i politycznymi zadaniami jakie wyznaczał im Cesarz Francuzów. Mamy tu na myśli zwłaszcza opisy grabieży w Wenecji, wyprawy na San Domingo , czy całą Wojnę Hiszpańską. Mit napoleoński zderzony jest z naturalistycznymi obrazami wojennego okrucieństwa i załamania moralnego. Potrafi jednak wyzwalać hart ducha, bohaterstwo i ofiarność. W ogólnym wydziwku „Popiołów” krytyczne spojrzenie na historię góruje nad kultem przeszłości i mitologizowaniem Napoleona. Jest to kolejna próba odczarowania naszej narodowej legendy.

W swojej pracy starałem się pokazać jak różnie objawia się jeden z naszych narodowych mitów w literaturze różnych epok. Z całą pewnością możemy stwierdzić, że jest on obecny w świadomości zbiorowej także dzisiaj. Mało tego. Każdy z nas poznaje go wraz z nauką hymnu, na długo zanim będzie w stanie ocenić go z perspektywy historycznej. Jego powszechność sprawia, że warto czytać literaturę w której wielcy pisarze komentują mit Napoleona. Przede wszystkim dlatego, aby być świadomym odbiorcą kultury i potrafić wyrobić sobie własne zdanie na temat jednego z najważniejszych mitów historycznych w dziejach Polski.